

Veljko Rus
**V POGOVORIH
Z JAVNOSTJO**

Uredil *Niko Toš*

Znanstvena knjižnica – Refleksije
Fakulteta za družbene vede
Ljubljana, 2020

Veljko Rus V POGOVORIH Z JAVNOSTJO

Uredil *Niko Toš*

Izdajatelj:

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, Ljubljana

Zbirka:

Znanstvena knjižnica – Refleksije 7

Uredniški odbor:

Tine Hribar, Zdenko Roter, Vlado Miheljak, Slavko Splichal, Ali Žerdin, Slavko Kurdija, Brina Malnar, Samo Uhan, Niko Toš (urednik)

Recenzenta:

Zdravko Mlinar

Tine Hribar

Koordinacija, redakcija:

Ivana Kecman

Stvarno in imensko kazalo:

Špela Zajšek

Likovna oprema in prelom:

Polonca Mesec Kurdija

Tisk:

Cicero, d.o.o., Stegne 3, Ljubljana

Naklada: 300 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

303(497.4)(047.53)

929Rus V.(047.53)

VELJKO Rus v pogovorih z javnostjo / uredil Niko Toš ; [stvarno in imensko kazalo Špela Zajšek]. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2020. - (Znanstvena knjižnica / Fakulteta za družbene vede. Refleksije ; 7)

ISBN 978-961-235-891-4

1. Rus, Veljko 2. Toš, Niko

COBISS.SI-ID 301933312



Knjiga je izšla s finančno podporo
Slovenske akademije znanosti in umetnosti,
Novi trg 3, Ljubljana

Kazalo

POPOTNICA H KNJIGI

Veljko Rus v pogovorih z javnostjo

Niko Toš9

POGOVORI IN ZAPISI

Naši razgledi, 25. 3. 1988

Nesmiselna je demokratizacija brez modernizacije družbe

Spraševala je Darka Zvonar.19

Naši razgledi, 13. 7. 1990

Socializem ali socializirana družba

Spraševal je Štefan Kališnik.31

Delo, 1. 9. in 18. 9. 1990, let. 32

Demos proti Demosu

Odprto pismo Jožetu Pučniku45

Mladina, 19. 9. 1990

Liberalci in klerikalci

Spraševal je Ervin Hladnik Milharčič.65

Delo, 5. 1. 1991

Zasuk v ameriški koncept?

Spraševal je Milko Poštrak.71

Socialno delo – časopis za teorijo in prakso, letnik 30, 1/2, 1991

Dr. Veljko Rus o socialni državi in družbi blaginje

Pripravil Milko Poštrak.79

Mladina, 16. 7. 1991

Čas integratorjev

Spraševala je Maja Megla.87

Večer, 28. 12. 1991

**Dr. Veljko Rus o slovenskem odnosu do časa –
Slovinci nimajo nikoli časa za sedanost**

Spraševala je Dragica Korade.97

Delo, Sobotna priloga, 28. 3. 1992

Moč v rokah nevednih

Spraševal je Veso Stojanov.105

Zdravstveni vestnik, št. 61, 1992

Aktualni pogovor s prof. dr. Veljkom Rusom

Spraševal je Jože Drinovec.115

Delo, 20. 2. 1993

Most med znanostjo in politiko133

Dnevnik, sobota, 29. 4. 1995

Partizanstvo je bilo enkratno

Spraševal je Miran J. Lesjak.137

Mladina, 11. 7. 1995

Novi politični primitivizem

Spraševal je Matija Grah.147

Delo, Sobotna priloga, 3. 8. 1996

Znova v medvedjem objemu politike159

Delo, Sobotna priloga, 15. 2. 1997

Tranzicijske težave –

O produktivnosti »puckizma«163

Delo, Sobotna priloga, 26. 7. 1997

Antikomunistični manifest

Razmišljanje ob tekstu

Ura evropske resnice za Slovenijo173

Delo, Sobotna priloga, 18. 10. 1997

Finska Nokia in slovenska Iskra

Zakaj so bili gumijasti škornji hitrejši?183

Razgledi, 14. 3. 1998

**Cerkev in stranke so največja grožnja
razvoju slovenskega naroda**

Spraševal je Marko Crnkovič.189

Večer, sobota, 19. 12. 1998

Za ceste preveč, za študente premalo

Spraševala je Katarina Šulek.203

Delo, 25. 1. 1999

**Drugačen razmislek o visokem šolstvu –
Podržavljanje univerz?**

Spraševala je Jasna Kontler Salamon.211

Primorske novice, 30. 4. 1999

**»Vizija družbe, v kateri kapital
vlada delu, je primitivna«**

Spraševala je Mojca Pajnik.215

*Bilten ekonomika, organizacija,
informatika v zdravstvu, oktober 1999*

Privatizacija družbenih dejavnosti

Spraševala je mag. Ksenija Saražin Klemenčič.221

Mladina, 10. 7. 2000

Predlog za odpoklic dr. Rodeta

Spraševal je Ali H. Žerdin.227

Delo, Sobotna priloga, 23. 9. 2000

Parlament ni politbiro

Spraševal je Marko Crnkovič.237

Nova revija, XIX, november/december 2000

Moja jesen 1959251

Delo, Sobotna priloga, 21. 4. 2001

**Obeti iz Poročila o človekovem
razvoju za Slovenijo**

Garači se spreminjajo v podjetnike261

Delo, Sobotna priloga, 23. 3. 2002

Nesrečni prijemi za javni sektor269

Delo, 30. 4. 2005

Sociolog dr. Veljko Rus o privatizaciji zdravstva

Nihamo med postkapitalizmom in postsocializmom

Spraševala je Milena Zupanič.273

Delo, 17. 5. 2005

**O pokojninah brez sovraštva
do upokojencev**283

Delo, Sobotna priloga, 20. 8. 2005

Z zakonom nad anketiranje289

Delo, Sobotna priloga, 10. 9. 2005

Prosto lebdeče novinarstvo295

<i>Dnevnik, Zelena pika, 29. 10. 2005</i> Reforma, ki se požvižga na stališča ljudi, je že propadla Pogovor z V. Rusom in N. Tošem Sprasovala je Ranka Ivelja.....	297
<i>Dnevnik 14. 2. 2006</i> Doktor moralne teologije – likvidator?	309
<i>Dnevnik 25. 2. 2006</i> Vse bolj smo odgovorni in vse manj ubogljivi	313
<i>Delo, Sobotna priloga, 3. 6. 2006</i> Vrednote državljanov in reforme vlade	319
<i>Delo, Sobotna priloga, 9. 12. 2006</i> Država, ki se odpira v svet O (ne)strpnosti pri Slovencih	327
<i>Delo, Sobotna priloga, 23. 12. 2006</i> Država, ki se odpira v svet, II.	331
<i>Dnevnik, 21. 1. 2007</i> Manj enakosti, več solidarnosti Neekonomski vidiki podeljevanja koncesij v zdravstvu	333
<i>Mladina, 6. 11. 2007</i> Dr. Veljko Rus, sociolog Sprasoval je Jure Trampuš.....	339
<i>Delo, Sobotna priloga, 14. 6. 2008</i> Taras Kermauner – eksistencialist Boj brez upanja na zmago	349
<i>Mladina, 20. 3. 2009</i> Brezplačno kosilo naj bo	351
<i>Delo, 24. 10. 2009</i> Veljko Rus, filozof in sociolog Da, med Scilo in Karibdo, razen če ... Sprasoval je Janez Markeš	355
<i>Delo, Sobotna priloga, 7. 5. 2011</i> Osvobodilna ali protiimperialistična fronta?	367

Mladina, 7. 10. 2011

**»Svet moči se je začel, vsaj folklorno, podirati.
Zdaj je treba postaviti samo še piko na i.«**

Spraševal je Marjan Horvat.....371

Delo, 24. 12. 2012

Potrebujemo suverena predsednika!381

Mladina, 28. 12. 2013

Kako do prave Evrope?383

O VELJKU RUSU IN NJEGOVM ZNANSTVENEM DELU

O dveh idejah Veljka Rusa

Jože Mencinger389

Ob Rusovi knjigi Pogovori z javnostjo

Ivan Svetlik391

Sociolog Veljko Rus – obogatil in zadolžil nas je

Zdravko Mlinar397

Od Ustvarjalnosti in svobode do Tretje poti med antikapitalizmom in postsocializmom

Prispevek k opisu in oceni znanstvenega
opusa sociologa Veljka Rusa

Niko Toš401

STVARNO IN IMENSKO KAZALO.....447

SEZNAM KNJIG ZNANSTVENE KNJIŽNICE FDV

Znanstvena knjižnica FDV465

Znanstvena knjižnica FDV – Refleksije468



POPOTNICA H KNJIGI

Veljko Rus v pogovorih z javnostjo

Niko Toš

Pred desetimi leti sem o Veljku Rusu priložnostno¹ zapisal:

Veljko Rus², filozof in sociolog, je markantna osebnost v razvoju slovenske moderne sociologije. Izobraževal se je v Beogradu, Zagrebu, Poitiersu, Parizu, specializiral, raziskoval in predaval je na univerzah Columbia N. Y., Ann Arbourju, Berkleyju, v Uppsali, Stockholmu, Berlinu, Københavnu, Tokiu, Wassenaarju itd. Kot filozof je konec petdesetih pripadal krogu Revije 57 in Perspektiv, kot sociolog pa je v šestdesetih in nadaljnjih desetletjih snoval projekte, se povezoval v time, sooblikoval fakultetne izobraževalne programe, predaval, svetoval, bil mentor desetinam do- in postdiplomcem in doktorandom; zasnoval je kadrovsko-organizacijski program kot smer dodiplomskega in podiplomskega sociološkega študija na FSPN itd.

V središču Rusovega raziskovanja in razmišljanja so bili človek, delo, organizacija in moč. To je izpričal tudi s svojo prvo knjigo »Človek, delo

1. Utemeljitev za podelitev naslova zaslužni profesor Univerze v Ljubljani, 2. 12. 2000.
2. Veljko Rus, 1929–2018.

in strukture« (1970) in vsemi nadaljnjimi desetlinami knjig, člankov in razprav, v katerih je obravnaval razmerje med delom in močjo, lastnino in participacijo, vlogo socialne države in družbene blaginje, podjetizacijo in socializacijo države, delo kot vrednoto itd. Njegovi spisi so vidno umeščeni v prostor slovenske in evropske sociološke zakladnice. Skupaj z R. Supkom je bil ustanovni vodja Raziskovalnega komiteja za industrijsko demokracijo pri Mednarodni sociološki asociaciji, član Rimskega kluba, skupaj z N. Tošem dva mandata (1981/1985) podpredsednik Jugoslovanskega združenja za sociologijo, član številnih uredništev itd. Še posebej je bil dejaven in upoštevan v širokem krogu družboslovcev, ki so delovali v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, v okviru »Korčulanske šole«, v krogu revije Praxis, v Meduniverzitetnem centru v Dubrovniku, v zagrebški skupini Človek in sistem itd. Veljko Rus je bil zgodnji znanilec razvoja moderne sociologije v Sloveniji in takratni Jugoslaviji že konec petdesetih let. Vključeval se je v različne univerzitetne ustanove – in bil vedno znova izključevan iz njih; plačeval je visoko ceno za svojo znanstveno in profesionalno-etično doslednost. Na koncu je najdlje deloval na Inštitutu za sociologijo Univerze v Ljubljani ter na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

* * *

Z Veljkom Rusom sva se ves čas in še posebej zadnja leta pred njegovo smrtjo (februar 2018) pogosto srečevala na njegovem domu, kjerkoli je že ta bil. Nazadnje sva razmišljala in razčlenjevala možnost obnove najinega velikega skupnega projekta Analize vrednotnih orientacij Slovencev in Slovenk ob koncu stoletja. Pregledovala sva gradiva iz empiričnih raziskav, ki segajo deset, petnajst let dlje kot empirično gradivo, ki sva ga uporabila, analizirala in opisala v knjigi Vrednote Slovencev in Evropejcev (2005)³. Za empirične raziskave, ki jih je v šestih desetletjih svojega profesionalnega delovanja zasnoval, oziroma raziskave, ki so nastajale v njegovem okolju in času in na katere je vsaj deloma vplival in so bile zanj profesionalno sprejemljive, je Veljko Rus vseskozi kazal veliko zanimanje in imel do njih angažiran kritičen odnos. Sam je raziskave gradil iz svojih konceptualnih okvirov in teoretskih izhodišč, druge raziskave, med njimi predvsem raziskavo Slovensko javno mnenje, še posebej po

3. Rus/Toš, Vrednote Slovencev in Evropejcev, FDV, Ljubljana, 2005, 461 str.

njeni širitvi v prostor mednarodnega primerjalnega raziskovanja, pa so pomenile zanj poseben izziv. Posamezne problemske sklope iz teh raziskav je uspešno rekonceptualiziral in umeščal v prostor teorije. Vseskozi – in tudi zadnje leto najinega srečevanja – se je potrjevalo, da je do empiričnih podatkov, torej do rezultatov socioloških raziskav, sočasno izjemno spoštljiv in hkrati izjemno metodološko strog. Empirične podatke je formalistično seciral in pri tem uporabljal vse dostopne statistične postopke, da se je tako dokopal do potrditve pričakovanih povezav, do bistva problema, ki ga je pogosto opisal že v izhodišču. Iz monotonihi empiričnih podatkov je bil sposoben izpeljati daljnosežne sklepe. Ta zavzetost in sposobnost ter spomin o opravljenih in opisanih raziskavah so mu vse do konca ostali neokrnjeni. Zamisel o knjigi, ki je pred nami, je nastala v teh pogovorih. Pripovedoval sem mu o svojih prizadevanjih za ureditev gradiv iz srečevanj in pogovarjanj z novinarji, ki so izšla v začetku 2017 kot knjiga z naslovom Sociolog v dialogu.

Veljko Rus je bil brez dvoma najmarkantnejši slovenski družboslovec, sociolog in filozof s širokim jugoslovanskih in svetovnim odmevom – vse od konca petdesetih let, torej v obdobju nastajanja in uveljavitve sodobnega slovenskega družboslovja, sociologije kot raziskovalne in akademske discipline. Vseskozi je bil izjemno delaven, znanstveno produktiven, ustvarjalen in hkrati intelektualno in profesionalno-etično brezkompromisen; zavračal je improvizacije in gojil absolutno spoštovanje do znanosti, s katero se je ukvarjal. V svojem raziskovanju je bil kozmopolit in hkrati vseskozi kritično usmerjen v družbo, sistem, v okolje, v katerem je živel in ga soustvarjal. In za to je plačeval visoko, najvišjo ceno. Kot asistent je bil s Filozofske fakultete odstranjen (1959), ko je končeval filozofski doktorat⁴, mu je bila odvzeta možnost obrambe in preklicana tema doktorske disertacije; bil je vržen iz prostora akademske filozofije – in tako je postajal sociolog. In tudi po tem so mu bile spodnašane možnosti zaposlitve, dohodka in raziskovalnega dela. S pomočjo štipendij in v času študijskega bivanja v tujini je dokončal disertacijo⁵ in končno doktoriral na Filozofski fakulteti zagrebške

4. Gnoseološki pomen Marxovih tez o Pfeuerbachu; mentor prof. Boris Ziherl.

5. Komunikacije, moč in odgovornost v delovnih organizacijah, mentor prof. dr. Rudi Supek.

univerze. S tem si je postopoma odprl prostor na Univerzi in bil habilitiran za docenta (1970) na takratni FSPN. A ga je po nekaj letih izjemno uspešnega pedagoškega in raziskovalnega delovanja ponovno doletela anatema, ocena politične neprimernosti, oporečništva, celo disidentstva. In spet je bil izločen (1975). Čeprav je objavil številna znanstvena in strokovna dela v obliki člankov, krajših monografij in knjig, pa je bil vse do sredine osemdesetih let, ko je ponovno pridobil univerzitetno (re)habilitacijo kot redni profesor sociologije (1985), javnosti, ki so jo določali sistemsko nadzirani množični mediji, vse do sredine osemdesetih let, neznan. Šele takrat so se Veljku Rusu odprle možnosti za sporočanje spoznanj iz lastnih raziskav v najširšo javnost. V drugi polovici osemdesetih tako postane zaželen sogovornik. Lahko rečemo, da je bil odtlej vseskozi – in mnogo bolj kot večina drugih družboslovcev, sociologov – v presečišču javnega zanimanja. Zaželen je bil še posebej zategadelj, ker v odzivih in v odgovorih novinarjem ni ostajal na ravni obćih shem in teorij, temveč se je opredeljeval neposredno do pojavov v družbenem okolju, v kontekstu. Pa tudi obratno, pojasnila in odgovore na povsem konkretna vprašanja mu je uspelo umestiti v svoje konceptualne in teoretične okvire. V javnost je vstopal le, kadar je pripovedi lahko opiral na lastna raziskovalna in študijska dognanja.

* * *

Dogovorila sva se o zasnovi knjige njegovih pogovorov z novinarji, intervjujev. Na pomlad 2017 sem mu zagotovil, da bo takšna knjiga izšla – in to ga je silno motiviralo in veselilo. Moje zagotovilo Veljku Rusu je temeljilo na podpori v raziskovalnem okolju, ki je v zadnjih dveh desetletjih, predvsem s skupnim delom pri projektu Vrednote Slovencev in Evropejcev, postalo nekako tudi njegovo okolje: v Centru za raziskovanje javnega mnenja. Tako je bil opravljen naporejši del poti h knjigi, pri preostalem delu, pokritju stroškov postavitve in tiska, pa sva računala na podporo SAZU.

Začeli smo s pregledovanjem bibliografij, pridobivanjem podatkov o objavah, z zbiranjem in prenosom objavljenih besedil iz posameznih revij in časopisov, z njihovim umeščanjem – in se tako dokopali do grobe sestave knjige. In tu gre posebna zahvala gospe Ivani Kecman.

Veljko Rus je pri tem vseskozi sodeloval. Za vsak intervju, pa čeprav izpred dvajsetih let in več, se je natančno spomnil, s kom ga je delal, kaj je bila osnovna tema pogovora in kaj je pripovedoval, sporočal javnosti. Iz širšega nabora sva tako izbrala in uvrstila dvaindvajset intervjujev iz časovnega obdobja 1988–2013, ki so bili pretežno objavljeni v Naših razgledih, Sobotni prilogi Dela, v prilogi Večera in Dnevnika, v reviji Mladina, pa tudi v nekaterih ožje tematsko usmerjenih revijah s področja družbenega načrtovanja in socialne politike itd.

Vse zbrane pogovore in sestavke smo uredili kot elektronske zapise, jih vsebinsko in redakcijsko uredili, pregledovali in oblikovali. O zadnjih podrobnostih glede končne sestave knjige sva se z Veljkom pogovarjala vsega nekaj dni pred smrtjo, v njegovem zadnjem »domu« v Trnovem. Oba sva čutila, da bo morda iztek življenja prehitel izid knjige. In vendar sva se veselila njene končne sestave. In potem je nastal daljši časovni zastoj. Lani jeseni smo se ponovno vrnili k zbranemu gradivu; ponovno sem presojal oblikovano zasnovo in jo deloma dopolnil. Izkazalo se je namreč, da vrsta krajših sestavkov, predvsem Veljkovih polemičnih zapisov in odzivov, smiselno dopolni predstavitev njegovega razmišljanja, reagiranja in vstopanja v prostor najširše javnosti. Med mnogimi takimi zapisi sem izbral štiriindvajset Rusovih značilnih polemičnih zapisov, ki razširijo tematski okvir uvrščenih intervjujev. V njih se Veljko Rus predstavi kot izrazito senzibilen, angažiran in družbeno kritičen razmišljevalec o problemih sodobne Slovenije in njenega demokratičnega razvoja. Možnost take širitve sva sicer že prej z Veljkom nakazovala, nisva pa je izvedla in umestila tekstov.

Pregledovanje njegove bogate literarne pisne zapuščine, ki vključuje desetine avtorskih in soavtorskih knjig, knjig, pri katerih zasnovi, ureditvi in pisanju je vidno sodeloval, pa stotine znanstvenih, strokovnih člankov, krajših monografij, strokovnih poročil, terja vsestransko in poglobljeno analizo. To bi moralo biti opredeljeno kot naloga v okviru nacionalnega programa razvoja družbenih znanosti na Slovenskem. A takega programa nimamo, pa bi ga vsekakor morali oblikovati in sprejeti. In to ne predvsem zaradi vrednotenja preteklih dosežkov slovenskih družboslovcev in razkritja njihovega pomena pri usmerjanju razvojnih tokov v preteklosti, temveč predvsem zaradi usmerjanjarazvoja raziskovalne

dejavnosti v prihodnje. Na področju družboslovne raziskovalne dejavnosti na sploh in še posebej na področju sociologije se v zadnjih desetih letih vse bolj kaže in prevladuje razpršenost raziskovalnih tem ter njihova dekontekstualizacija, izguba povezav med tokom družbenega razvoja ter odmik od dilem, ki jih ta odpira. To se izrazi skozi problemsko strukturo družboslovnih raziskav v zadnjih desetih, petnajstih letih ter tematsko sestavo priglasičenih in še posebej izbranih in financiranih raziskav v istem obdobju. Kot da gre ta tok stran od sociologije. To se izrazi v socioloških objavah v mednarodnih, torej predvsem v angleških revijah in monografskih publikacijah. Članki, besedila, ki prodrejo v ta mednarodni medij, morajo ustrezati uveljavljenim merilom »mednarodne« objavljivosti, ki sicer predpostavlja nekakšno metodološko perfektnost in artifičelnost, zabriše pa se družbenokontekstualni vidik, torej težnja po reševanju problemov v konkretnih družbenih okoljih. Prispevki te vrste niso namenjeni spoznavni graditvi, torej graditvi sociologije kot znanosti o družbi, temveč so predvsem individualni odziv na izsiljene vstopne pogoje, ki jim sledijo promovirajoči se posamezniki. K temu prispevajo tudi retardirani nacionalni promocijski in habilitacijski sistemi, bodisi na slovenskih univerzah, še posebej promocijski sistemi ter izbirne procedure in mehanizmi, kot jih uveljavlja nacionalna agencija za financiranje raziskovalne dejavnosti. Popolna tematska razpršenost, a hkrati marginalizacija bistva problemskega sociološkega raziskovanja v okviru nacionalnih podpornih shem, je pomembna osrednja tema, vendar pa nanjo ob tem uvodnem razmisleku lahko le opozorimo.

In vendar je to tema, ki je pomembno povezana z raziskovalnim delovanjem in zavzemanjem Veljka Rusa. V svojem raziskovanju je bil vse-skozi usmerjen k problemom konkretne družbe, torej kontekstualno, tako kot tedaj, ko je bil »perspektivaš«. Raziskoval je iz izhodišč kritične teorije družbe, po svoji teoretski orientaciji je bil kritični marksist. In čeprav je bilo navzven videti, kot da je oporečnik, celo disident, je vseskozi ohranjal prvinsko vez z vrednotnimi izhodišči sistema samoupravljanja – in bil je kritik tega sistema. To je več kot jasno izražal skozi vso svojo analizo družbe – v vseh svojih temeljnih delih – in tudi v odgovorih novinarjem v času, ko je lahko s svojimi raziskovalnimi spoznanji vstopal v javnost. In to je pokazano v tej knjigi, v njegovih pogovorih in zapisih za javnost.

V času že po njegovem odhodu sem ob pregledovanju njegove literarne zapuščine, pisne dediščine Veljka Rusa, postal posebej pozoren na spise in razprave iz njegovega najzgodnejšega obdobja. Gre za prve, najzgodnejše znane in objavljene filozofske razprave s konca petdesetih in začetka šestdesetih let. V tem času je Veljko Rus v Reviji 57 in reviji Perspektive objavil deset razprav, tehtnih analiz in filozofskih zapisov. »Mladi Rus«, diplomirani filozof, v petdesetih, takrat še asistent, je bil zaradi teh spisov z Univerze izločen in profesionalno onemogočen. V teh razpravah govori o svobodi in ustvarjalnosti, o svobodi in času, o razmerju med liberalizmom in marksizmom, načenja vprašanje lastništva v socializmu ter možnosti in ovire v uveljavljanju samoupravljanja; opravlja prve raziskave samoupravljanja, govori o falzifikatu samoupravljanja in predvsem vzpostavlja dilemo v zvezi s simbiozo dela in lastništva itd. S temi svojimi razpravami je Veljko Rus globoko zarezal v vladajoče ideološke predpostavke in je bil vsled tega naslednja desetletja, vse do konca sedemdesetih let, oviran, omejevan, izganjan ... Sicer ne tako grobo kot Jože Pučnik, vendar mnogo bolj vztrajno in dokončno kot kdorkoli drug iz kroga Perspektiv. V istem času, ko je bil Veljko Rus nazadnje politično izsiljeno izključevan (1975) s »svoje fakultete«⁶, se je kak drug perspektivaš – ob soglasju istih ideoloških nadzornikov –, ki so Rusa izganjali, povzpenjal na vrh akademske piramide. To samo kaže izjemno znanstveno trdnost in etično pokončnost Veljka Rusa, ki si je s prvimi desetimi razpravami v zgodnjem obdobju izpisal profesionalno-etični okvir svojega vseživljenjskega delovanja. Za teh deset zgodnjih razprav velja, da so bile sicer objavljene v revijah, ki pa so celo posebej zavzetemu raziskovalcu v glavnem težko dostopne. Zato sem se odločil, da jih bom zbral v knjižno celoto in da bodo izšle pod naslovom *Filozofsko-sociološki spisi Veljka Rusa*⁷. Upam, da bo tudi knjiga *Pogovori z javnostjo Veljka Rusa* izšla v bližnji prihodnosti – in s podporo SAZU.

Kamnik, 25. 6. 2019

-
6. S Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo, kjer je izgubil pedagoška pooblastila, je bil premeščen na Inštitut za sociologijo Univerze v Ljubljani.
 7. *Filozofsko-sociološki spisi Veljka Rusa*, uredila N. Toš in A. Rus, Fakulteta za družbene vede, Znanstvena knjižnica, Refleksije 8, Ljubljana, 2019.

POGOVORI IN ZAPISI

Pogovore z Veljkom Rusom
so vodili naslednji novinarji
in novinarke:

Marko Crnkovič, Jože Drinovec,
Matija Grah, Marjan Horvat,
Ervin Hladnik Milharčič, Ranka Ivelja,
Štefan Kališnik, Jasna Kontler Salamon,
Dragica Korade, Miran J. Lesjak, Janez Markeš,
Maja Megla, Mojca Pajnik, Milko Poštrak,
Ksenja Saražin Klemenčič, Veso Stojanov,
Katarina Šulek, Jure Trampuš, Milena Zupanič,
Darka Zvonar, Ali H. Žerdin



Nesmiselna je demokratizacija brez modernizacije družbe

»Sleherni intelektualec
se mora odpovedati moči,
če hoče izvajati vpliv na družbo«

Spraševala je Darka Zvonar.

Inštitut za sociologijo v Ljubljani je pred kratkim pripravil razpravo o narodu in inteligenci – za enega od uvodnih referentov je bil izbran dr. Veljko Rus, raziskovalec omenjenega inštituta in univerzitetni profesor, eden najvidnejših slovenskih družboslovcev, avtor vrste socioloških del (lani sta izšli dve, Odločanje in moč ter Moč in nemoč samoupravljanja). Vloga in položaj inteligence pri nas je bila tudi ena osrednjih točk našega pogovora z dr. Rusom, naravnane na aktualna dogajanja na slovenski in jugoslovanski politični sceni.

Pred časom ste v prispevku, objavljenem v Novi reviji, zapisali, da je v sedanjem času vsesplošnega problematiziranja jugoslovanske-

ga socializma ključnega pomena, da se ustvari konsenz o tem, kaj je pravzaprav Arhimedova točka celotnega jugoslovanskega sistema, šele potem bodo lahko debate družboslovcev konvergentne. Kje smo zdaj – ob evidentiranih razlikah v stališčih naših federalnih enot – po vaši oceni glede doseganja tega konsenza?

Konsenz glede temeljev celotnega jugoslovanskega sistema je postal še posebno aktualen zdaj, ko razpravljamo o amandmajih za novo ustavo. Če bi dosegli konsenz v temeljnih izhodiščih, bi lahko bistveno zmanjšali potrebo po doseganju medrepubliških dogovorov. V tem smislu se popolnoma strinjam z mnenjem Igorja Omerza v Mladini, da potrebujemo manj konsenzualnih odločitev na nivoju federacije, ker je pač treba veliko večino odločitev prepustiti samim republikam. V tem so stališča mojih kolegov v Ljubljani bistveno drugačna od stališč nekaterih beograjskih kolegov, ki se sicer tudi zavzemajo za to, da bi bilo treba omejiti konsenz, vendar ne na račun bolj samostojnega odločanja republik, ampak na račun odločanja federalnih organov.

Če pa skušamo doseči soglasje o temeljnem izhodišču, se moramo vrniti k problemu dela in lastnine. Moje mnenje je, da bi morali okrepiti vez med delom in lastnino, ne pa samo med delom in dohodkom. Temelj naše dosedanje družbene ureditve je delitev po delu, pri čemer se misli na delitev dohodka po delu, ne pa tudi na pridobivanje lastnine z delom. Naša enačba v bistvu ne pomeni nič drugega kot neke vrste mezdni socializem ali socializem najemnih delavcev, zato ni nič čudnega, če se jugoslovanski delavci tudi obnašajo kot mezdni delavci, o čemer pričajo vse številnejši štrajki, ki imajo za cilj zgolj povečanje osebnih dohodkov. Če pa govorimo o tesnejšem povezovanju dela in lastnine, gre seveda za neko popolnoma drugačno izhodišče v organiziranju in reguliranju družbe: socializma v tem primeru ne pojmujejo več kot antikapitalistični sistem, marveč kot postkapitalistični. Medtem ko prvi ukinja privatno lastnino, jo drugi socializira. Razlika ni majhna. Po mojem osebnem mnenju je tako velika, da lahko govorimo celo o dveh različnih civilizacijskih paradigmah. Ker na tem mestu ne morem obširneje govoriti o korelaciji med delom in lastnino, bi rad opozoril vsaj na to, da moramo po štiridesetih letih ugotoviti, da lastnina nima samo negativnih, ampak ima tudi pozitivne socialne učinke: lastnina